

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής
Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης**
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο:
«Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

της
Μούδιου Κορίνας- Μαρίας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1 ος Επιβλέπων: Μίτις Λύδια

2 ος Επιβλέπων: Μιτσιάκη Μαρία.

3 ος Επιβλέπων: Δόση Ιφιγένεια

Κομοτηνή/Αθήνα

2021

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ασχολείται με τη δίγλωσση γλωσσική ανάπτυξη και την σχέση της με τις ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Η διγλωσσία είναι πλέον ένα πολύ συχνό φαινόμενο, καθώς όλο και περισσότερα παιδιά μεγαλώνουν αναπτύσσοντας ταυτόχρονα δυο γλώσσες. Αυτή η ταυτόχρονη ανάπτυξη δυο γλωσσών άλλες φορές συμβαίνει χωρίς δυσκολίες και εμπόδια και άλλες φορές επηρεάζει τις μαθησιακές δεξιότητες του παιδιού και κατ' επέκταση ασκεί επιρροή στις κοινωνικές του δεξιότητες. Αναφορικά με την επιρροή της διγλωσσίας στην εκδήλωση των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών σε παιδιά έχει συνταχθεί πληθώρα άρθρων και έχουν γίνει πολλές έρευνες. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει κατά πόσο εξωτερικοί παράγοντες που σχετίζονται με τη διγλωσσία μπορούν να σχετίζονται ταυτόχρονα και με την ανάπτυξη ειδικών μαθησιακών δυσκολιών.

Η εργασία διαιρείται σε δυο μέρη. Στο θεωρητικό μέρος αναλύονται τόσο η δίγλωσση γλωσσική ανάπτυξη όσο και οι ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Επιχειρείται να εντοπιστούν και να αποσαφηνιστούν τα αίτια εμφάνισης ειδικών μαθησιακών δυσκολιών σε δίγλωσσους μαθητές, καθώς και οι εξωτερικοί παράγοντες που επηρεάζουν προς αυτή την κατεύθυνση. Στο ερευνητικό μέρος επιχειρείται αντίστοιχα να αποδειχθεί εμπειρικά ο ρόλος των εξωτερικών παραγόντων στην εκδήλωση ειδικών μαθησιακών δυσκολιών σε δίγλωσσους μαθητές. Για τον σκοπό αυτό έγινε μελέτη περιπτώσεων με δείγμα δίγλωσσων μαθητών που ανήκει σε διαφορετικές σχολικές βαθμίδες. Το δείγμα αποτελείται από δυο μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 6 ετών, μια μαθήτρια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 18 ετών και έναν μαθητή προσχολικής εκπαίδευσης ηλικίας τεσσάρων ετών. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία είναι οι ημιδομημένες συνεντεύξεις και η παρατήρηση. Το ερευνητικό μέρος της εργασίας ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας, την ανάλυση τους και τα εξαγόμενα συμπεράσματα. Απώτερος στόχος, συνεπώς, της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η κατανόηση του ρόλου των εξωτερικών παραγόντων στη δίγλωσση γλωσσική ανάπτυξη, ώστε να διαχειριστούν σωστά και να αποφευχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο τα γλωσσικά ελλείμματα που οδηγούν σε μαθησιακές δυσκολίες.

Λέξεις κλειδιά: διγλωσσία, δίγλωσση ειδική εκπαίδευση, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αναστασίου, Φ., & Μίτιτς, Λ. (2017). *Κεντρικά ερωτήματα στο επιστημονικό πεδίο της διγλωσσίας: Η διγλωσσία ως φαινόμενο*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο & Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Andreou, M. (2015). *The effects of bilingualism on verbal and non verbal cognition: the micro- and macro-structure of narratives in the weak and the dominant language of the bilingual child* (Unpublished PhD Thesis). Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki.

Andreou, G., & Karapetsas, A. (2004). *Verbal abilities in low and highly proficient bilinguals*. *Journal of Psycholinguistic Research*, 33(5), 357-364.

Antunez, B., Zelanko, N. (2001, August). *What program models exist to serve English language learners?* ASK NCELA No. 22. Washington, DC: National Clearinghouse for English Language Acquisition and Language Instruction Educational Programs, George Washington University

Αντωνίου, Κ. (2017). *Η ανάπτυξη της πραγματολογίας*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο & Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Armon-Lotem, S., Joffe, S., Abutbul-Oz, H., Altman, C., & Walters, J. (2014). *Language exposure, ethnolinguistic identity and attitudes in the acquisition of Hebrew as a second language among bilingual preschool children from Russian-and English-speaking backgrounds*. In Th. Grüter & J. Paradis (Eds.), *Input and experience in bilingual development* (pp. 77-98). Amsterdam: John Benjamins.

Αναγνωστόπουλος, Δ.Κ., Σίνη, Α.Θ. (2004) *Διαταραχές Σχολικής Μάθησης & Ψυχοπαθολογία*. Αθήνα: ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις ΜΕΠΕ

Baca, L.M., & Cervantes, H.T. (1989). *The bilingual special education interface* (2nd ed.). Columbus, OH: Merrill.

Baddeley, A.D., Ellis, N., Miles, T.R., Lewis V.J., (1982) *Developmental and acquired dyslexia: a comparison*. Cognition (pp. 185-199)

Baker, C. (2000). *A parents' and teachers' guide to bilingualism* (2nd edition). Clevedon, UK: Multilingual Matters

Baker, C., & Prys Jones, S. (1998). *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

Baker, C. (1996). *Foundations of Bilingualism and Bilingual Education*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

Bakwin, H., (1973) *Reading disability in twins*. Developmental medicine & child neurology, vol.15

Banks, J.A. (1989). *Multicultural education: Characteristics and goal*. Στο J.A. Banks & C.A..M. Banks (Eds). Multicultural education: Issues and perspectives (σς, 2-26). Boston: Allyn & Bacon

Barnes, J. (2005). *Early Trilingualism: A Focus on Questions*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

Bialystok, E., & Craik, F. I. M. (2010). *Cognitive and Linguistic Processing in the Bilingual Mind*. Current Directions in Psychological Science, 19, 19-23.

Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in Development: Language, Literacy and Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bouko C., Carton J., Limacher- Riebold U., O' Malley M., Rosenback R., (2020) *How to raise a bilingual child Practical guide for parents with ready-to-use activities*.

PEACH for bilingual children. Co-funded by the Erasmus+ Program of European Union

Brohy, C. (2001). *Generic and/or Specific Advantages of Bilingualism in a Dynamic Plurilingual Situation: The Case of French as Official L3 in the School of Samedan* (Switzerland). *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 4(1), 38- 49. Butler, Y. G

Bryant, D. P., Smith, D. S., & Bryant, B.R. (2008) *Teaching students with special needs in inclusive classrooms*. Boston: Pearson Education

Butler, Y. G., & Hakuta, K. (2006). *Bilingualism and second language acquisition*. In Bhatia, T., & Ritchie, W. (eds.), *Handbook of bilingualism* (pp. 114-145). Blackwell Publishers.

Γαλαντόμος, Ι. (2017). *Η ανάπτυξη του λεξιλογίου*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο & Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Cartledge, G., & Kourea, L. (2008). *Culturally responsive classrooms for culturally diverse students with and at risk for disabilities*. *Exceptional Children*, 74, 351-371

Casalis, S., Cole, P. & Sopo, D., (2004) *Morphological awareness in developmental dyslexia*

Chilla, S.(2008). *Erstsprache, Zweitsprache, Spezifische Sprachentwicklungsstörung? Eine Untersuchung des Erwerbs der deutschen Hauptsatzstruktur durch sukzessiv-bilinguale Kinder mit türkischer Erstsprache [L1, L2, SLI? A study of the acquisition of German sentence structure by Turkish-German successive bilingual children]*. Hamburg: Kovac

Chondrogianni, V., & Marinis, T. (2011). *Differential effects of internal and external factors on the development of vocabulary, tense morphology and morpho-syntax in successive bilingual children*. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 1, 318-342.

Cobo-Lewis, A., Pearson, B. Z., Eilers, R. E. & Umbel, V. C. (2002). *Effects of bilingualism and bilingual education on oral and written English skills: A multifactor study of standardized test outcomes*. In D.K. Oller, & R.E. Eilers (Eds.), *Language and literacy in bilingual children* (pp.64-97). Clevedon, UK: Multilingual Matters.

Comeau, L., Genesee, F., & Lapaquette, L. (2003). *The modeling hypothesis and child bilingual codemixing*. *International Journal of Bilingualism*, 7(2), 113-126.

Cummins, J. (2000). *Putting language proficiency in its place: Responding to critiques of the conversational/academic distinction*. In Cenoz, J., & U. Jessner (eds.), *English in Europe: The Acquisition of a Third Language* (pp. 54–83). Clevedon, UK: Multilingual Matters.

de Houwer, A. (2006). *Bilingual Language Development: Early Years*. In K. Brown (Ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics* (2nd ed.) (pp. 781-787). Amsterdam: Elsevier.

Döpke, S. (2006). *Understanding Bilingualism and Language Disorder*, visited 07/03/2017, <http://www.bilingualoptions.com.au/consTXTDelay.pdf>

Dosi, I., Papadopoulou, D., & Tsimpli, I.M. (2017). *Issues in the acquisition of grammatical aspect in Greek-English bilingual children*. In M. Howard & P. Leclercq (Eds.), *Studies in Bilingualism, Tense-Aspect-Modality in a Second Language: Contemporary Perspectives* (pp. 75-103). Amsterdam: John Benjamins

Δόση, Ι. (2016). *Η ρηματική όψη σε δίγλωσσα παιδιά. Η επίδραση γλωσσικών, γνωστικών και περιβαλλοντικών παραγόντων*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ.

Dosi, I., Papadopoulou, D., & Tsimpli I. M. (2016α). *Issues in the acquisition of grammatical aspect in Greek-English bilingual children*. In M. Howard and P. Leclercq (eds), *Studies in Bilingualism, Tense-Aspect-Modality in a Second*

Language: Contemporary Perspectives, 50, (pp. 75-102), Amsterdam: John Benjamins.

Fabiano-Smith, L., & Goldstein, B. (2010a) *Phonological acquisition in bilingual Spanish – English speaking children*. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 53, 160-178.

Fletcher, T. V., Bos, C. S., & Johnson, L. M. (1999). *Accommodating English language learners with language and learning disabilities in bilingual education classrooms*. Learning Disabilities Research & Practice, 14, 80-91

Gathercole, V.M.C. (2007). *Miami and North Wales, so far and yet so near: constructivist accounts of morpho-syntactic development in bilingual children*. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 10, 224-247.

Gathercole, V.C.M. (2002). *Grammatical gender in bilingual and monolingual children A Spanish morphosyntactic distinction*. In D. K. Oller & R.E. Eilers (Eds.), Language and literacy in bilingual children. (pp. 207-219). Clevedon: Multilingual Matters.

Genesee, F. (2015). *Myths About Early Childhood Bilingualism*. Canadian Psychological Association 2015, Vol. 56, No. 1, 6 –15
<http://dx.doi.org/10.1037/a0038599>

Genesee, F., & Nicoladis, E. (2007). *Bilingual first language acquisition*. In E. Hoff & M. Shatz (Eds.), Blackwell handbook of language development (pp. 324–344). Oxford, U.K.: Blackwell.

Genesee, F. (1976). *The role of intelligence in second language learning*. *Language Learning*, 26, 267–280. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-1770.1976.tb00277.x>

Genesee, F., Tucker, G.R., & Lambert, W.E. (1975). *Communication skills of bilingual children*. Child development, 46(4), 1010-1014.

Gersten, R. Fuchs, L. Williams, Baker, S. (2014). *Teaching reading comprehension strategies to preschool children with learning disabilities*, *Review of Educational Research*, 71 (2), 279-320

Goldberg, H., Paradis, J., & Crago, M. (2008). *Lexical Acquisition over time in Minority L1 children learning English as a L2*. *Applied Psycholinguistics*, 29, 1-25.

Gollnick, D. M., & Chinn, P. C. (2006). *Multicultural education in a pluralistic society* (7th ed.) Upper Saddle River, NJ: Merrill/ Pearson Education

Granfeldt, J., Schlyter, S., & Kihlstedt M. (2007). *French as cL2, 2L1 and L1 in preschool children* PERLES Lund University, 24, 7-42.

Gray, D. E., (2018). *Η ερευνητική μεθοδολογία στον πραγματικό κόσμο*. Αθήνα: Τζιολα

Greenberg, A., Bellana, B., & Bialystok, E. (2013). *Perspective-taking ability in bilingual children: Extending advantages in executive control to spatial reasoning*. *Cognitive Development*, 28(1), 41-50

Grosjean, F. (1982). *Life with Two Languages*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Halberda, J. (2003). *The development of a word-learning strategy*. *Cognition*, 87, B23– B34.

Hamers J. F. & Blanc, M. H. A. (1989). *Bilinguality and Bilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press

Hulk, A., & Müller, N. (2000). *Bilingual first language acquisition at the interface between syntax and pragmatics*. *Bilingualism: Language and Cognition*, 3, 227–44 .

Hurtado, N., Grüter, T., Marchman, V.A., & Fernald, A. (2013). *Relative language exposure, processing efficiency and vocabulary in Spanish–English bilingual toddlers*. *Bilingualism: Language and Cognition*, 17(01), 189-202.

Ivanova, I., & Costa, A. (2008). *Does bilingualism hamper lexical access in speech production?* *Acta Psychologica*, 127(2), 277-288.

Jessner, U. & Cenoz, J. (2007). *Teaching English as a Third Language*. In Cummins, J., and Davison, C. (eds.) *International Handbook of English Language Teaching*. Vol.15, Section 1 (pp. 155- 167). Springer International Handbooks of Education.

Karapetsas, A., & Andreou, G. (2001). *Visual field assymetries for rhyme and semantic tasks in fluent and nonfluent bilinguals*. *Brain and Language*, 78, 53-61.

Kirk, S. A. (1963) *Behavioral diagnosis and remediation of learning disabilities*. In *Proceedings of the Conference on the Exploration into the Problems of the Perceptually Handicapped Child*

Kovács, Á.M. (2008). Early bilingualism enhances mechanisms of false-belief reasoning. *Developmental Science*, 12(1), 48-54.

Lambert, W. (1977) *The effects of bilingualism on the individual: cognitive and sociocultural consequences*. In Hornby, P. (ed.), *Bilingualism: Psychological, Social and Educational Implications* (pp. 15–28). New York: Academic Press.

Leikin, M., Schwartz, M. & Share, D. L. (2009). *General and specific benefits of bi-literate bilingualism: a Russian–Hebrew study of beginning literacy*. *Written Language & Literacy*, 8, 103-130.

Lenneberg, E.H., (1967) *The biological foundations of language*. Hospital practice vol.2

Maneva, B., & Genesee, F. (2002). *Bilingual babbling: Evidence for language differentiation in dual language acquisition*. In B. Skarbela et al. (Eds.), Boston University Conference on Language Development 26 Proceedings (pp. 383-392). Somerville, MA: Cascadilla Press.

Marchman, V., Martínez-Sussmann, C., & Dale, P. (2004). *The language-specific nature of grammatical development: Evidence from bilingual language learners*. *Developmental Science*, 7, 212–24 .

Meisel, J.M. (2001). *The simultaneous acquisition of two first languages. Early differentiation and subsequent development of grammars*. In J. Cenoz & F. Genesee (Eds.), *Trends in Bilingual Acquisition* (pp. 11-41). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Meisel, J. (1989). *Early differentiation of language in bilingual children*. In K. Hyltenstam and L. Obler (eds.), *Bilingualism across a Lifespan: Aspects of Acquisition, Maturity and Loss* (pp. 13–40). Cambridge, UK: Cambridge University Press

Mezzacappa, E. (2004). *Alerting, orienting, and executive attention: developmental properties and sociodemographic correlates in an epidemiological sample of young, urban children*. *Child Development*, 75(5), 1373-86.

Montrul, S. (to appear). *Dominance and proficiency in early and late bilingualism*. In SilvaCorvalán, C., & Treffers-Daller, J. (eds), *Language dominance in bilinguals: Issues of measureme*

Montrul, S. (2002). *Incomplete acquisition and attrition of Spanish tense/aspect distinctions in adult bilinguals*. *Bilingualism: Language and Cognition*, 5(1), 39-68.nt and operationalization, Cambridge: Cambridge University Press.

Morales, J., Calvo, A., & Bialystok, E. (2013). *Working Memory Development in Monolingual and Bilingual Children*. *Journal of Experimental Child Psychology*, 114(2), 187–202.

Morton, J.B., Harper, S.N. (2007). *What did Simon say? Revisiting the Bilingual Advantage*. Developmental Science, 10(6), 719-26.

Nation, I.S.P. (2001). Learning

Μότσιου, Ε. (2017) *Εισαγωγή στην ανάπτυξη της γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις επιστημονικών βιβλίων και περιοδικών

Nation, I.S.P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: CUP.

Nazzi, Th., Bertoncini, J., & Mehler, J. (1998). Language discrimination by newborns: Toward an understanding of the role of rhythm. *Journal of Experimental Psychology Human Perception and Performance*, 24, 756-766.

Nicoladis, E. (2008). *Bilingualism and Language Cognitive Development*. In J. Altarriba & R.H. Heredia (Eds.), *An Introduction to Bilingualism. Principles and Processes* (pp. 167-181). New York & London: Psychology Press.

Nicoladis, E., & Genesee, F. (1996) *Bilingual communication strategies and language dominance*. In Stringfellow, A., Cahana-Amitay, D., Hughes, E., & Zukowski, A. (eds), *Proceedings of the 20th annual Boston University Conference on Language Development* (pp. 518-527). Somerville, MA: Cascadilla Press.

Ng, B.C., & Wigglesworth, G. (2007). *Bilingualism: An advanced resource book*. London & New York: Routledge.

Oller, D. K., Pearson, B. Z., & Cobo-Lewis, A. B. (2007). *Profile effects in early bilingual language and literacy*. *Applied Psycholinguistics*, 28(02), 191-230

Παντελιάδου, Σ., (2011) *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη. Τι και γιατί*. Αθήνα: Πεδίο

Paracchini, S., Scerri, T. & Monaco A. P. (2007) *The genetic lexicon of dyslexia* Wellcome Trust Centre for Human Genetics, University of Oxford, Oxford OX3 7BN, United Kingdom

Paradis, J., Genesee, F., & Crago, M. (2011). *Dual language development and disorders: A handbook on bilingualism and second language learning* (2nd ed.). Baltimore, USA: Brookes

Paradis, J., & Sorenson, D. T. (2009). *Differentiating between English L2 children with typical and impaired language development*. Paper presented at the Boston University Conference on Language Development, Boston University

Paradis, J., Crago, M., Genesee, F., & Rice, M. (2003). *French-English bilingual children with SLI: How do they compare with their monolingual peers?* *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 46, 113–127. [http://dx.doi.org/10.1044/1092-4388\(2003/009\)](http://dx.doi.org/10.1044/1092-4388(2003/009))

Paradis, J. (2001). *Do bilingual two-year olds have separate phonological systems?* *International Journal of Bilingualism*, 5, 19-38.

Peets, K.F., & Bialystok, E. (2015). *Academic discourse: Dissociating standardized and conversational measures of language proficiency in bilingual kindergarteners*. *Applied Psycholinguistics*, 36(2), 437-461.

Pinter, A. (2011). *Children Learning Second Languages*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Πολυχρονοπούλου, Σ., (2017) *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: Διάδραση

Reid, E. & Reich, H. H. (1992). *Breaking the Boundaries. Migrant Workers' Children in the EC*. Clevedon, UK: Multilingual Matters

Rothweiler, M. (2006). *The acquisition of V2 and subordinate clauses in early successive acquisition of German*. In C. Lleó (Ed.), *Interfaces in multilingualism: Acquisition and representation* (pp. 91-113). Amsterdam: John Benjamins.

Obiakor, F. E. (1994). *The eight-step multicultural approach: Learning and teaching with a smile*. Dubuque, LA: Kendall/Hunt

Scarborough, H.S., (1990) *Very Early Language Deficits in Dyslexic Children*. Child development, vol. 61

Sebastián-Gallés, N., & Bosch, L. (2009). *Developmental shift in the discrimination of vowel contrasts in bilingual infants: Is the distributional account all there is to it?*. Developmental Science, 12, 874-887

Σελλά Μάζη, Ε. (2001). *Διγλωσσία και Κοινωνία*. Αθήνα: Προσκήνιο.

Serratrice, L. (2013). *The Bilingual Child*. In T.K. Bhatia and W. C. Ritchie (eds.), *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* (pp. 87-108). Chichester, UK: Blackwell Publishing Ltd.

Shin, S. J. (2002). *Birth order and the language experience of bilingual children*. TESOL Quarterly 36, 1 , 103-113.

Skutnabb-Kangas, T. (1981). *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

Smith, D. D., & Tyler, N. C. (2019). *Εισαγωγή στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση Φέρνοντας την Αλλαγή*. Gutenberg

Στασινός, Δ.Π., (2020) *Η ειδική εκπαίδευση 2020. Για μια συμπεριληπτική ή ολική εκπαίδευση στο νέο-ψηφιακό σχολείο με ψηφιακούς πρωταθλητές*. Αθήνα: Παπαζήση

Σφυρόερα, Μ., & Μίτιτς, Λ. (2017). *Παράγοντες που επηρεάζουν τη δίγλωσση ανάπτυξη*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο & Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Swanson, H.L., Rosston, K., Gerber, M., & Solari, E. (2008). *Influence of oral language and phonological awareness on children's bilingual reading*. Journal of School Psychology, 46(4), 413-429.

Thordardottir, E. (2011). *The relationship between bilingual exposure and vocabulary development*, International Journal of Bilingualism, 15, 426-445.

Τζιβινίκου, Σ. (2015). *Μαθησιακές Δυσκολίες-Διδακτικές Παρεμβάσεις*.

Tomatzky, L. G., Pachon, H. P., & Torres, C. (2003). *Closing achievement gaps: Improving educational outcomes for Hispanic children*. Los Angeles: Center for Latino Educational Excellence, Tomas Rivera Policy Institute, University of Southern California

Τριάρχη – Hermann, B. (2000). *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία – μια ψυχολinguιστική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.

Τσελά, Β. (2015). *Αναγνωστικές και μορφοσυντακτικές δεξιότητες στην Ελληνική ως μητρική και στη Γαλλική ως ξένη γλώσσα σε μαθητές με ειδική διαταραχή της ανάγνωσης*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Tucker, G. R. (1998). *A global perspective on multilingualism and multilingual education* In J. Cenoz and F. Genesee (eds.), *Beyond Bilingualism: Multilingualism and Multilingual Education* (pp. 3-15). Clevedon, UK: Multilingual Matters

Tur- Karpa H., Bryan T., (1995) *Teachers' Ratings of the Social Competence and School Adjustment of Students with LD in Elementary and Junior High School*

Unsworth, S. (in press). *Quantity and quality of language input in bilingual language development*. In E. Nicoladis, & S. Montanari (Eds), *Lifespan perspectives on Bilingualism*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Unsworth, S., Argyri, F., Cornips, L., Hulk, A., Sorace, A., & Tsimpli, I. (2011). *Bilingual acquisition of Greek voice morphology and Dutch gender: What do they have in common*. In N. Danis, K. Mesh & H. Sung (Eds.), *BUCLD 35: Proceedings of the 35th annual Boston University Conference on Language Development*, (pp. 590-602). Somerville, MA: Cascadilla Press.

Unsworth, S. (2014). *Comparing the role of input in bilingual acquisition across domains*. In Th. Grüter, & J. Paradis (Eds.), *Input and experience in bilingual development* (pp. 181-201). Amsterdam: John Benjamins.

Volterra, V., & Taeschner, T. (1978). *The acquisition and development of language by bilingual children*. *Journal of Child Language*, 5, 311–326.

Χατζηδάκη, Α. (2000). *Η Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας στις 'Κανονικές' Τάξεις*. Στο Σκούρτου, Ε. (επιμ.), *Τετράδια Εργασίας Νάξου: Διγλωσσία* (σ. 73-89). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Χρηστάκης, Κ.Γ., (2011) *Η Εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες. Εισαγωγή στην ειδική αγωγή*. Αθήνα: Διάδραση

Yavas M, & Goldstein B. (1998). *Phonological assessment and treatment of bilingual speakers*. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 7, 49–60.

Yow, W.Q., & Markman, E.M. (2011b). *Young bilingual children's heightened sensitivity to referential cues*. *Journal of Cognition and Development*, 12(1), 12-31.